

*"Vi bygga, vi så och vi skörda i frid.
Vi nästan glömt att det gavs en tid,
då dagens göra var blodig strid.*

*Förglömt har skåningen forna dar,
förgätit det namn han då ofta bar.
Han vet ej mer, vem han en gång var.*

*För niding hållen, blott för han tog
till svärd och bössa för Dannebrog,
besegrad, hopplös i kampen dog.*

*Nu städer resas åt dem,
som rev uti vårt urgamla härkomstbrev
och hundra tusendens bane blev.*

*Se, därför är det jag stiger fram.
Min släkt jag leder från bondestam
och jag är skåning och ropar: "Skam"!*

*Skam åt var skåning, som icke tror
sig skyldig hedra far och mor,
för det att gräset på graven gror."*

Ur "Bålet vid vägen" av Aug Zach Collin.

DEN INLEDANDE OCKUPATIONEN AV SKÅNELAND

Terror och förtryck, godtycke, människojakt, spetsningar och upprorstendenser.

Bidragande orsak till den lyckosamma utgången av kriget i Skåne, i jämförelse med vad som hände i Danmark, var den motståndssanda som uppammats hos den skånska och blekingska befolkningen, under ett halvt årtusendes gränskrig mot de svenska arvfienterna. Genom detta ägde befolkningen stridsanda och vana att samlas kring den gemensamma saken, - ett aktivt gerillaförsvar mot en fiende som de sedan generationer lärt känna som grymma och omänskliga barbarer, som det gällde att försvara sig emot till varje pris för att över huvudtaget kunna överleva. Därför var heller inga offer för stora. Det gällde livet!

Det var nog ingen tillfällighet att Christian IV:s efterträdare Fredrik III utfärdade bestämmelser om, att hans livkompani skulle bestå av göingar. 1657, året innan

kriget, blev den oförvägne Niels Pallesen Rosenkrands utnämnd till major i "Kongens Livkompagni, kaldet Gønger". Eftersom Rosenkrands själv var skåning till börden kunde Fredrik III inte valt någon bättre officer som anförare för detta kompani.

Mycket snart fick folket i de skånska landskapen kännas vid att de nu levde i våldtaget land, där segrarens vilja var den enda lagen. Förtrycket utövades inte enbart av den rent svenska och finska soldatesken, utan också av tyska och polska legoknektar i svensk tjänst. Ockupationsmaktens hantlangare placerades ganska snart ut hos borgare och bönder i form av en eller flera knektar, ibland till och med tillsammans med sina familjer. De skulle där hållas med mat, övrigt uppehälle och vad de i övrigt kunde behöva eller önska. Därutöver drog de sig inte för att avpressa den fattiga befolkningen de få tillgångar man ännu ägde i form av pengar eller ägodelar. Det de inte fick godvilligt tog de. Kreatur och annat lösöre förvandlades på så sätt till reda pengar och ville det sig riktigt illa kunde det också tänkas att bönderna fick köpa tillbaka sina egna ägodelar!

Våldsamma uppträden hörde till ordningen om bönderna tredskande försökte försvara sitt och de sina, men ofta drog de det kortaste strået. Det kunde hända att den olycklige helt enkelt kastades ut ur sin egen gård. Misshandel och annan råhet liksom våldtäkt mot byarnas kvinnor hörde på många ställen till det dagliga livet. De som i sådana fall försökte värja sig genom motvärn gjorde man ofta processen kort med. I väldiga högar hopade sig klagomålen hos generalguvernören, - men i stort sett till ingen nytta för de enskilda. Det var svårt att bevisa sanningen och ändå svårare att bli trodd. De skånska, blekingska och halländska friskyttarna löste punktvis problemen på det enda sätt som stod till buds under den här tiden med parollen öga för öga, tand för tand.

Upprorstendenser förekom överallt i de skånska och blekingska skogsbygderna under resten av katastrofåret 1658. Detta var särskilt märkbart i Blekinge varifrån upprorsandan spred sig som en löpeld västerut. Det ryktades till och med om en blekingsk överrumpling av Christian IV:s fästningsstad vid Helgeå. Man levde helt på hoppet att den danska armén snart skulle komma till deras hjälp. I början av 1659 fick dessa rykten ny spridning. Det gällde nu inget mindre än att jaga ut svenskarna och deras medgärningsmän ur landet. Redan i slutet av mars månad märktes dessa oroligheter i gränsocknarna mellan Skåne och Blekinge och då företrädesvis i Glimåkra, Jämshög och Näsrum.

De förhållanden som satt känslorna i svallning var inte bara ockupationsmaktens brutala regemente, utan även skattetrycket och tvångsutskrivningarna till Baltikum. Tålamodet var överallt på bristningsgränsen. Inte minst framgår väl det av vad som skedde i S:t Nikolaus gamla klosterkyrka i Sölvesborg 1659, då byskrivaren, mitt under prästens anbefallda förbön för svenske kungen, vrålade: "Gud förbanne honom och alla hans herrar!"

I Näsums socken, en anhalt på den urgamla färdvägen från östra Villand till Hvembo - Urshults och Almunryds socknar -, där man sedan gammalt hållit styvt på sin frihet, gick det så långt att den svenska förtryckarregimen stadigvarande lät fem till sex ryttare fara runt i socknen på, som det uttrycktes, "snaphanejakt". Med andra ord människojakt i formen av att ta fatt och saklöst döda de motståndsmän

som inte gjort sig skyldiga till annat, åtminstone vid den här tiden, än att försöka försvara sig mot olagliga kriminella gärningar från ockupationsmaktens sida.

De friskyttar som anträffades riskerade, att utan dom eller rannsakan mista livet på ett så kvalfullt sätt som möjligt. Ett spett mellan ryggrad och hud i levande tillstånd, in genom ett snitt ovanför sätet och ut genom nackskinnet. Spetten med våra upphängda sockenbor sattes gärna i marken invid det gamla medeltidstemplet på Näsums kyrkbacke. Där fick de hänga "androm till varnagel" tills döden kom som en befriare. Dristade sig någon förtvivlad anförvant att i ett obevakat ögonblick ta ner dem eller förkorta deras lidanden gick de samma öde till mötes om de ertappades. Men inte nog med detta. Efter döden stympades kroppen och lades upp på stegel och hjul, rovfåglarna och svenskarna till förnöjelse. Hos folket jäste hatet mot inkräktarna till oanade höjder. Varje illgärning ropade på hämnd och när tillfälle bjöds blev den lika skoningslös.

Det föll sig naturligt att svenskarna använde Skånelands kyrkbackar som skådeplats för sitt bestialiska spetsningshantverk. Det var en plats dit de flesta sockenborna ofta kom och där kunde de mangrant få se hur det gick för dem som inte ville böja sina ryggar för ockupationsmakten. I motsståndssockenarna i östra Skåne låg ofta kyrkorna geografiskt centralt. Prästen Jöns Sorbonius skrev i prästrelationerna 1693 om kyrkans belägenhet i Näsums socken: "Kiörckan ligger mitt i socknen, så att man på en timmas tijdh kan hafwa hela almogen försambladt". Därtill omnämnde Sorbonius om själva kyrkan: "Uthaff des structura siunes det wara een uthaff de elste kiörckior i Schåne". Hit till den gamla kulturplatsen släpade således de svenska människojägarna sina offer. Här på kyrkbacken, intill fädernas gamla tempel, fick våra förfäder på utstuderat sadistiskt sätt, plågas av en skoningslös soldatesk, som i kraft av penndragen i det fjärran Roskilde godtyckligt tog dem av daga utan dom eller rannsakan.

Gränsbygderna, motståndets kärnland, - Örkened, Glimåkra, Immeln, Vånga, Oppmanna, Näsrum och Jämshög. Notiserna berättar, att trots klappjakten dök det ständigt upp nya skaror av motståndsmän om upp till fyrtio femtio man i de här gamla socknarna från och med 1659 och 1660.

Fragment från denna tid berättar om hur det en gång var. En svensk kornett låg sålunda inkvarterad hos en av bönderna i Sibbarps by i Näsums socken. Fragmenten talar inte om vem denne svensk var eller vad han haft för sig i Sibbarp, men i vart fall slutade den inkvarteringen med att en man vid namn "Mölle-Tröels", möjligen från någon av de otaliga kvarnarna i Näsumsdalen, och ett par kamrater till honom överraskade och sköt kornetten. Tröels råkade strax bli gripen av de svenska människojägarna. För Tröels var utgången given, ty påföljden blev den som svenskarna vanligen praktiserade. Tröels blev levande upphängd på en spetsad träpåle. Den nu försvarslöse motståndsmannen fick först ett hudsnitt ovanför sätet. I snittet tvingades den spetsiga träpålen och vidare uppåt mellan ryggrad och hud till nacken där den tvingades ut genom den brustna huden. Med bundna händer och fötter och med en hatt med en fjäder i på huvudet och till knektarnas råa glåpord, fick Tröels hänga där tills hans livs ande tog slut.

En natt, en tid därefter tog hans släktingar ner liket från pålen och bar det till kyrkogården i Näsrum. Under klockringning och sång grävde man här, mitt i natten, en grav åt Tröels. Vilan blev kortvarig, det dröjde inte länge förrän det

skedda kom till svenskarnas öron. Någon "anpassling" hade kanske viskat, eller någon annan som tyckte att en avrättad inte fick ligga i vigd jord. Alltnog, Tröels kvarlevor togs upp och lades på sedvanligt sätt på stegel och hjul. Några av Tröels kamrater fick undergå samma hemska öde, medan åtminstone någon av dem lyckades komma över till Själland, - den enda räddningsorten.

Bakom människojakten i gränsocknarna stod den svenska regeringens utsände översten Georg Henrik Lybecker. Känd och beryktad som en av de brutalaste officerarna i den svenska armén. Denne svensk sattes som chef för straffexpeditionerna i gränsbygderna. Lybecker försökte med sin trupp, att med vapenmakt tvinga den upproriska befolkningen till hörsamhet. Pardon gavs inte, det gällde att till varje pris hävda överhögheten. De som inte fogade sig i detta tvingades ut i de djupa och ogenomträngliga gränsskogarna, men det hjälpte inte, det kom ständigt nya för att med vapen i hand freda sin fädernebygd.

I arkivens gömmor förvaras mängder med exempel på tragiska skånska och blekingska levnadsöden, som i kraft av den svenska annektionspolitiken kom att förverka sina liv i den kamp som pågick. Låt oss här nämna ytterligare något eller några exempel från motståndskampen 1658-1660. I december månad 1660 tillsattes en krigsrätt med generallöjtnanten Ebbe Ulfeld som ordförande. Rätten skulle inledningsvis sätta sig till doms mot tre infångade motståndare, nämligen Lille Gisel från Björkeröd, Ingemand Trulsen och Truls Nilsen Fisk. Deras svåraste brott bestod i att de varit med om att taga ner liken efter anförvanter eller vänner, som lagts på stegel och hjul. De anklagades även för att ha begravt offren "med klang och sång". De steglades kroppar var säkerligen svårt vanställda. De hade antingen tagits av daga genom spetsning eller halshuggning. Steglet, vanligtvis ett vagnshjul på en stör, fick därefter hysa de förgängliga resterna av den olycklige. Det var ingen helhet som lades på hjulet, ty först styckades kroppen och bands fast i bitar och därefter restes stören med sin last mot skyn.

Lille Gisel och hans två olycksbröder anklagades även för att de tvingat länsmannen i Näsум att ge dem pengar och för att de tagit bössor hos honom. Vapnen var, efter kunglig föreskrift, tagna i beslag hos allmogen i Näsум. Lille Gisel hade tillsammans med en del andra motståndsmän från ett stegel tagit ner liket efter en man vid namn Truls Ingemand. Ingemand Trulsen i sin tur hade tillsammans med flera andra varit med om att ta ner sin steglade fader. Därjämte anklagades Ingemand Trulsen och Truls Nilsen Fisk för att de på Ryssberget i Näsums socken skjutit två skarprättare och därefter plundrat deras hus. Innan deras dödsdomar gick i verkställighet skulle de "pinligen varda förhörda och av prästerna förmanas att sin salighet och sanning betänka".

Den svenska krigsrätten dömde alla tre till livets förlust. Lille Gisel avrättades i Glimåkra den 5 januari 1661. I samma månad verkställdes de båda andra dödsdomarna. Truls Nilsen Fisk slutade sina levnadsdagar på Ryssberget, på samma plats som de båda skarprättarna sköts. Ingemand Trulsen slutligen togs av daga vid, som det heter Rye, kanske menas därmed Ryedal i Gammalstorps socken. Vi kan förutsätta, att deras kroppar styckades och bands fast på varsitt stegel.

Samma krigsrätt behandlade också ett mål mot Jacob och Peder från Westervi i Vånga socken. De var åtalade för att ha givit "snaphanar" fristad i deras hus. För det tilltaget dömdes båda två till döden och sannolikt gick de sitt öde till mötes på samma barbariska sätt som skildrats förut.

Ett namn som förekommer på olika ställen är Folker Nilsen från Sibbarps by i Näsums socken. Folker Nilsen var tydligen en mycket aktiv motståndare till ockupationsmakten. Då han infångades 1660 anklagades han för att han rymt från Ulfelds regemente och sedan slagit sig samman med "andra lättfärdiga skälmar och snaphanar". Sannolikt var Folker Nilsen tvångsutskriven till Ulfelds svenska regemente. Alltnog - dessutom hade han varit med om att röva marketenteriet i Gyvik och tillsammans med Ingemund Trulsen och Truls Nilsen Fisk skjutit de båda förut omtalade skarprättarna på Ryssberget. Vid förhandlingen framkom, att Folker Nilsen skjutit dem med sju kulor. Ockupationsmaktens motståndare, Folker Nilsen från Sibbarp, dömdes att, liksom de andra, mista livet. Även han fick, i likhet med alla andra, en grym och barbarisk död. Hans döda kropp lemlästades och styckades och sattes upp på stegel och hjul i Villands härad "utmed landsvägen på lämpligt ställe".

Vid den här tiden förekom kungörelser från den svenska ockupationsmakten, innehållande långa listor på motståndsmän som skulle infångas och överlämnas. Pris sattes på dem allt efter angelägenhetsgrad och därmed var de, med andra ord, förklarade fågelfria. En del inbringade inte mindre än femtio silvermynt vardera, medan det på andra sattes ett pris på tjugo daler silvermynt. Sådana dödslistor finns till exempel från Göinge med Örkened, från Villands härad och från Jämshögs socken med flera. De utpekade beskrives i allmänhet som "slemma skälmar" eller som "mördare". Anledningen till dödslistan från Jämshög lyder: "Och är dessa efterskrivna som slemma skälmar utropade, varav de flesta antecknas som mördare och några som rebeller" - !!

- Och all denna tragik och allt detta bestialiska dödande av motståndare sett från båda sidor, som en följd av en tysk-svensk kungadiktators åstundan att genom omänskligt grymma och egennyttiga krig utvidga det svenska livsrummet på grannländernas bekostnad. Egentligen en brottslighet utan like, eftersom offren många gånger inte gjort något annat än att själv ta sig rätt mot den översittarmentalitet, som bevisligen förekom från ockupationsmaktens soldatesk.